

Отримано: 7 березня 2018 р.

Прорецензовано: 12 березня 2018 р.

Прийнято до друку: 19 березня 2018 р.

e-mail: mua1758@gmail.com

DOI: 10.25264/2519-2558-2018-1(69)/2-38-42

Могилко Ю. О. Система образів-символів в сучасній корейській дитячій поезії ХХ століття. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острог : Вид-во НаУОА, 2018. Вип. 1(69), ч. 2, березень. С. 38–42.

УДК 811.531

Могилко Юлія Олексіївна,

Київський національний лінгвістичний університет, м. Київ

СИСТЕМА ОБРАЗІВ-СИМВОЛІВ В СУЧАСНІЙ КОРЕЙСЬКІЙ ДИТЯЧІЙ ПОЕЗІЇ ХХ СТОЛІТТЯ

У статті досліджується система образів-символів в сучасній корейській дитячій поезії ХХ століття. В роботі проаналізовані вірші для дітей та розглянута система образів. В сучасному літературознавстві існує досить мало емпіричних досліджень присвячених дитячій корейській літературі.

Ключові слова: дитяча поезія, образ, корейська література, сіджо.

Могилко Юлія Алексеевна,

Киевский национальный лингвистический университет, г. Киев

СИСТЕМА ОБРАЗОВ-СИМВОЛОВ В СОВРЕМЕННОЙ КОРЕЙСКОЙ ДЕТСКОЙ ПОЭЗИИ ХХ ВЕКА

В статье рассматривается система образов-символов в современной корейской детской поэзии ХХ века. В работе проанализированы стихотворения для детей и рассмотрена система образов. В современном литературоведении существует мало эмпирических исследований посвященных детской корейской литературе.

Ключевые слова: детская поэзия, образ, корейская литература, сиджо.

Iulia Mogylo,

Kyiv National Linguistic University, Kiev

SYSTEM OF IMAGES AND SYMBOLS IN THE MODERN KOREAN CHILDREN'S POETRY OF THE XX CENTURY

The article deals with the system of image and symbols in modern Korean children's poetry of the 20th century. In the work were analyzed poems for children. And also modern literary criticism, there are few empirical studies devoted to children's Korean literature. This is the foundation for further research into the development of the children's literature in Korea Peninsula of the XX century.

The urgency of the topic of study is due to increased interest in the problem of children's literature. Korean literature for children has always evolved along with an adult, covering similar topics, stories, problems and ideas. In Korea, thanks to the Taoist ideas, a universal system of symbols was created that influenced the character of the images and the construction of space in the work. The aim of this research was to investigate the system of images and symbols in the Korean children's poetry of the XX century. The purpose of the article is to analyze the system of images of contemporary Korean children's poetry of the twentieth century. Due to this research we can see how was the system of images and symbols changed during the 20th century in Korean children's literature. The article is intended for a wide range of readers and those who are interested in literature, especially in children's Korean literature of the 20th century. This is the foundation for further research into the development of the Korean children's poetry in the 20th century.

Key words: children's poetry, image, symbols, poetry, Korean literature, sijo.

Постановка проблеми. Актуальність теми дослідження зумовлена підвищенням інтересом до проблеми дитячої літератури та відсутністю аналітичних досліджень з цієї теми. Наукова новизна статті полягає в тому, що в ній вперше представлені переклади українською мовою кращих зразків корейської дитячої поезії ХХ століття; вперше проаналізовані класичні образи-символи (유경환, 김일로, 윤석중, 손동연, 박목월) Корейська література для дітей завжди розвивалась паралельно з дорослою, висвітлюючи подібні теми, сюжети, проблеми та ідеї.

Мета статті. Метою статті є аналіз системи образів-символів сучасної корейської дитячої поезії ХХ століття.

Виклад основного матеріалу. Образ – особлива форма художнього структурування дійсності, якій притаманна яскрава предметна чуттєвість. За спостереженнями психологів, у психіці людини виокремлюють теоретико-науковий, артистичний та практичний аспекти. Вони притаманні письменнику та реципієнту. Отже, теоретики літератури можуть вдатися до образного мовлення.

Систему образів художнього твору становлять образи дійових осіб, образи творця та адресата твору, образи природи та речей.

1. образи дійових осіб в залежності від виконуваних ними художніх функцій і місця, які вони займають в загальній картині зображуваного, а також родових ознак твору можуть бути поділені на три типи:

а) образи осіб, що виступають у творі як об'єкти розповіді (герої, про яких розповідають);

б) образи осіб, що виступають у творі як суб'єкти розповіді (герої, які розповідають);

в) образи осіб, що виступають у творі як суб'єкти розповіді й водночас як її об'єкти (герої, що є учасниками тих подій, про які вони розповідають).

2. Образ автора твору, суб'єкта зображення (що вбирає в себе як суб'єктів, так і об'єктів розповіді, а також і всі інші образи твору).

3. Образ адресата твору, суб'єкта адресації зображення звичайно називають образом читача.

4. Образ природного оточення – пейзаж.

5. Образ речового оточення –інтер’єр. [2; с. 139-141]

В Кореї завдяки даоським ідеям створилась універсальна система символів, яка вплинула на характер образів і побудову простору в творі.

유경환 (1936-2007) – народився 23 листопада 1936 року в провінції 장연, Північна Корея. Він був четвертим з семи братів і сестер. В 1951 році разом з родиною був евакуйований в місто 대구. В 1952 році виграв першу премію зі своєю казкою «오누이 가게», і як винагороду отримує п’ять медалей, щоб оплатити навчання в школі. В подальшому його казка була опублікована в журналах «새벗» та «학원». В 1953 році переїжджає в місто 부산, де відвідує школу. В 1954 році посів перше місце в щомісячній газеті «새벗», яка публікувалася за підтримки Корейської Християнської Асоціації. В 1969 році з’являється його перша поема «감정지도». В 1970 році отримує медаль сучасної літератури. В 1974 році 유경환 публікує своє перше есе «길에서 주운 생각들».

<p>꽃사슴 아가의새이불은 꽃사슴이불</p> <p>포근한햇솜의 꽃사슴이불</p> <p>소로록잠든아가 꿈속에서</p> <p>꽃사슴꽃사슴 타고놓니다.</p> <p>유경환(1936-2007)</p>	<p>Квітковий олень</p> <p>У дитини з’явилась нова ковдра, ковдра з квітковим оленем.</p> <p>М’яка та пухнаста бавовна ковдра з квітковим оленем.</p> <p>Солодко дитинка спить далеко-далеко в країні мрій.</p> <p>Сідай верхи на квіткового оленя сідай верхи на квіткового оленя та грай.</p> <p><i>Переклад Могилко Ю. О.</i></p>
--	--

З давніх давен тварини слугували людині символічним вираженням як різних явищ природи, так і власне його духовного життя. На Далекому Сході широко розповсюджені уявлення про тварин як про тотемних істот. Рослинний світ Кореї яскравий і неповторний. Трави, квіти, дерева, плоди в корейській літературі є хранителями вікових традицій. Рослини активно беруть участь в різних ритуалах, супроводжуючи людину від народження до смерті. В корейському дитячому фольклорі незмінно присутній образ оленя. Народ пов’язує його з небесними феями. Олень нерідко допомагає героям на знак подяки за спасіння від неминучої загибелі.

김일로 (金 一路, 1911-1984) – корейський поет дитячої літератури. Його псевдонім 김종기(金鍾起). В 1953 році опублікував збірку дитячих віршів «꽃씨». В 1966 році опублікував збірку «새로운 글짓기 교실». В 1982 році опублікував збірку віршів «송산하».

<p>눈</p> <p>엄마 찾아 없으면눈물이구슬</p> <p>엄마찾아 있으면웃음이꽃</p> <p>깜박이는 초롱이우리아가는 김일로(1911-1984)</p>	<p>Очі</p> <p>Маму шукаєш Якщо немає, то сльози перетворюються на дорогоцінний камінь.</p> <p>Маму шукаєш якщо вона поруч, то посмішка перетворюється на квітку.</p> <p>Вранішня зірка мерехтить, Очі нашої дитини.</p> <p><i>Переклад Могилко Ю. О.</i></p>
---	---

Очі – дзеркало душі людини. Очі мають незвичайну здібність відбивати внутрішній стан людини. Очі – це орган зору, пізнання, отримання інформації про світ. Вони віддзеркалюють різні типи емоційно-психологічного стану людини, такі як: здивування, стан незворушності, сильне очікування і тощо. Таким чином, психологічний стан людини передається завдяки метафоричним словосполученням, які описують незвичайний вираз очей. Перше, що бачить дитина коли зустрічається з мамою – це очі. Очі передають фізичний біль та нестримну радість. Концепт «очі» в корейській літературі показує внутрішні переживання людини, оскільки будь-яка зміна в звичайному виразі очей може видати емоційно-психологічний стан, який досить точно може бути переданий в мові.

윤석중 (1911-2003) – народився під час Японської окупації, корейський дитячий поет. В 1933 році став послідовником 방정환 в періодичному дитячому журналі «어린이». Після цього він працював в журналах «소년중앙», «소년», «소학생». З 1955 року був редактором газети «조선일보».

<p style="text-align: center;">웅달샘</p> <p>깊은산속웅달샘누가와서먹나요 맑고맑은웅달샘누가와서먹나요 새벽에토끼가눈비비고일어나 세수하러왔다가물만먹고가지요</p> <p>깊은산속웅달샘누가와서먹나요 맑고맑은웅달샘누가와서먹나요 달밤에노루가숨바꼭질하다가 목마르면달려와얼른먹고가지요. 윤석중 (1911-2003)</p>	<p style="text-align: center;">Джерело</p> <p>Глибоко в горах маленьке джерело, хто приходить до джерела?</p> <p>кролики на світанку, потирають оченята і прокидаються, приходять до джерела, щоб вмити мармизоньку, п'ють водичку, а потім йдуть.</p> <p>прозора і чиста вода в джерелі, хто приходить до джерела?</p> <p>в місячну ніч косуля, грає в хованки. Щоб втамувати спрагу, повертаються до джерела, Швидко п'ють та йдуть.</p> <p style="text-align: right;"><i>Переклад Могилко Ю. О.</i></p>
---	---

Корейський традиційний пейзаж займає особливе місце в мистецтві Кореї. Із елементів ландшафту в корейській образній системі перше місце посідають гори та водні утворювання. Це було визначено природною середою проживання корейців. Невід'ємною частиною пейзажу Корейського півострова є вершини гір з численними джерелами, які стікали з їхніх схилів. Головним в пейзажній творчості корейців було органічне злиття автора з природою. Особливе значення надавалося гірським ландшафтам. В корейській образній системі «жіночий» космічний початок – вода, «чоловічий» – гори, які мали на меті вічність світу та природи. Саме ці дві головні географічні реалії осмислювалися корейцями ще в давніх віруваннях та міфологічних уявленнях. Пейзажу притаманні незавершеність та «недомовленість», тим самим читач має можливість вільно розуміти глибокий сенс художніх творів. В корейській літературі серед тваринних персонажів виділяють як диких тварин, так і домашніх. В образах зайця корейці вбачають риси страху та беззахисності. Часто в корейських творах зайця ми бачимо маленьким звірятком, яке може злякатися власного шуроху. Спостерігаючи за поведінкою лісових мешканців, в давнину корейці могли відтворити реальні картини співжиття звірів.

Твори корейської поезії не читались вголос, а –наспівувались, або супроводжувались грою на різних музикальних інструментах. В творах корейських поетів ритміка грає важливу роль, не дивлячись на те, що більша частина письменників відмовились від класичних метричних норм й писали переважно білим віршем.

박목월 (1916-1978) –корейський письменник. Він був професором в університетах **한양대학교**, **홍익대학교**, **서리별예술대학**. Твори **박목월** започаткували нові напрямки в корейській поезії. Одним з таких напрямків є спроба зобразити дитячу невинність зацікавленість до життя через фольклор та поетичну мову. Після корейської війни стиль його творів дещо змінився. Тепер він включає в свої твори біль, смерть, та навіть монотонність щоденного існування, ігноруючи всі стандарти сентиментальної та ліричної поезії.

<p style="text-align: center;">자장가</p> <p>취암취암잘자는 우리아기는 바람에도꿈에도 졸음온다오.</p> <p>자장자장잘자는 소록잡은 흰나비가한오리 물어온다오.</p> <p>오름오른잘자는 우리아기는 눈썹에도귀에도 졸음온다오.</p> <p>자장자장잘자는 소록잡은 은별님이한오리 물어온다오.</p> <p style="text-align: right;">박목월(1916-1978)</p>	<p style="text-align: center;">Колискова</p> <p>А-а-а-а-а-а-а-а Нехай дмуть вітри, Нехай збуваютьсямрії, Наше тіло засинає</p> <p>А-а-а-а-а-а-а-а-а Білий метелик укуси</p> <p>Солодкий міцний сон Принесийого до нашої дитини</p> <p>А-а-а-а-а-а-а-а-а-а Сонливість приходить для брів і вух нашій міцно сплячійдитині</p> <p>А-а-а-а-а-а-а-а-а Духсрібною зіркою Послав солодкий міцний сон.</p> <p style="text-align: right;"><i>Переклад Могилко Ю. О.</i></p>
--	---

Колискові пісні –жанр народної родинної лірики, специфічний зміст і форма якої функціонально зумовлені присиплянням дитини в колисці. Визначальний у колисковій пісні не слововий, а звуковий компонент. Він твориться розміреним ритмом колисання, розспівуванням асонансних груп «а-а-а», «е-е-е», різних варіантів слів «люлі-люлі», «баю-баю», асемантичних звукосполучень типу «чуч-беле». Все це разом з повторенням музичної фрази-поспівки вузького діапазону заспокійливо діє на психіку дитини і сприяє її засинанню. В ритмо-мелодійну канву колискової вплітається змістовий компонент, для якого характерні образи сну, дрімоти, діда, баби, мати та самої дитини [1, с. 352-353]

Образ метелика в корейських творах – елемент ідеальної картини природи навесні. Так само як і зозуля, так і метелик пов'язані з уявленням про «поза часовість». Метелик – образ, співвіднесений з вічністю. Концепт «метелик» – кольоровий образ. За ним в корейській та китайській літературі закріплені білий та жовті кольори. Уособлює свободу, насолоду життям. На Далекому Сході метелики – уособлення людської душі. В Кореї до сих пір є повір'я, що під час сну душа дитини покидає тіло, перетворюючись на метелика й пурхає над квітами.

손동연 – одна з домінуючих фігур в корейській дитячій літературі. Він був одним із перших, хто проклав собі шлях у літературу, тому в першій половині 1980-х років, вирішуючи проблему дитячої літератури, він був першим, хто об'єднав всіх письменників разом.

Поезія **손동연** легко читається, вона не має занадто заплутаного змісту чи складних епітетів. Тому його вірші до впадоби не лише дітям, а й дорослим. Кожен його вірш повчальний, чуттєвий. Поет пише про звичайні речі, які оточували його в дитинстві, й які оточують всіх людей.

Він переміг в багатьох літературних конкурсах, його запрошували працювати в різні університети для викладання теорії віршоскладання.

손동연 відомий багатьма віршами і збірками віршів не лише в Кореї, але й за її межами. Він отримав багато нагород за сумлінну працю і любов до дітей: 제 6회 대한민국문학상 (1984), 제 13회 전남 아동문학 가상 (1988), 제 13회 한국동시문학상 (1991), 제 11회 계몽 아동문학학상 (1992), 제 30회 세종아동문학 학상 (1997), 제 37회 소천 아동문학학상 (2007).

Поет працював під гаслом «Бачити зорі навіть у нічну пору», до чого і закликав інших.

손동연 – визнаний письменник дитячої корейської літератури. Його вірші читають досі, бо навіть у віці 62 років, поет продовжує писати і вражати читачів своїми працями.

В 1975 році вступивши в університет, взяв участь в щорічному весняному літературному конкурсі «신춘문예» від місцевої газети «전남일보» (зараз відома як газета «광주일보»), де став переможцем, як «Найкращий дитячий письменник».

Його першими віршами для дітей були вірші для літературного конкурсу. Його збірка «국어시간의 아이들» зайняла перше місце і дала поетові виграти звання «Найкращий дитячий письменник» (1975 р.). В 1978 році випускає дві збірки дитячих віршів «해질 무렵» («В сутінках»). Через 5 років після перемоги в літературному конкурсі, поет знову приймає в ньому участь. Для цього конкурсу він пише вірш «돌» («Камінь»), який також приносить йому перемогу й схвалення з боку літературних критиків (1980 р.).

В 1983 році пише своє перше сіджо під назвою «우리선생 백결» («Мій вчитель Бек Гьоль»), яке було опубліковане в газеті «동아일보». Через постійне написання віршів до газет та конкурсів, поет на деякий час залишає написання поезії для дітей. Але вже в 1984 році виходить друком третя збірка «그림 엽서» («Поштова листівка»), яка набула надзвичайної популярності.

Наступну збірку «빠곡리의 아이들» («Зозулин діти») автор почав писати ще в 1987 році. Робота над нею продовжувалась 24 роки, і в 2011 році вийшли друком всі 6 томів цієї збірки. Ця праця вважається однією з улюблених серед дітей та дорослих. Більш того, вірші з цієї збірки вивчаються дітьми в молодших класах, та навіть студентами в університеті.

Паралельно з написанням збірки «Зозулин діти», автор видає збірку поезій «진달래 꽃 속에는 경의선이 놓여있다» («В квітку азалії поклав промінчик світла») (1988 р.). В 2001 році автор видає збірку англійською мовою «Verse for Children With Hamster».

Далі поет знову починає активно працювати і видає мультимедійну навчальну програму «연필이 신날 때» («Коли олівчик радіє») (2003 р.) та збірку віршів «참 좋은 짝» («Мій товариш дійсно кращий») (2004 р.). Всі ці новації зацікавили читачів, а мультимедійна навчальна програма стала справжнім відкриттям для сучасних маленьких читачів.

Оскільки **손동연** відомий, як дитячий письменник, тому його вірші мають особливості, які є характерними саме для дитячих віршів. Всі вони мають невеликий обсяг: кожний рядок складається з кількох слів, і вірш має загалом до 10-15 рядків.

Наприклад:

<p style="text-align: center;">놀라운 일 웅덩이의 올챙이가 개구리되는 거, 개구리 되어 팔짝! 뛰어오르는 거... 갓 태어난 송아지가 일어나서 는 거, 비척거리다 오뎅! 일어서서 걷는 거...</p> <p style="text-align: center;">손동연(«아동문예», 2011.9.10)</p>	<p style="text-align: center;">Дивовижна річ Пуголовок в басейні стає жабою, Жаби стрибають і тикають ... Щойно новонароджене теля встало на ноги, Перевалюєшся з ноги на ногу! Встань і йди ...</p> <p style="text-align: right;"><i>Переклад Могилко Ю. О.</i></p>
---	---

Як бачимо, вірш складається лише з 4 рядків. І це одна з характерних особливостей віршів поета, яка може прослідкуватися в багатьох творах. Речення представлені у віршах – короткі, прості за синтаксичною будовою.

<p style="text-align: center;">꽃밭에서 목련꽃이 흰봉대를 풀고 있다. 나비떼가 문병오고 간호원처럼 영회가들오다 보다 있다. 해가 세발자전거를 타는 삼월한낮.</p> <p style="text-align: center;">손동연(«아동문예», 1976.8)</p>	<p style="text-align: center;">В квітковому саду Магнолії піднімають білу пов'язку. Купа метеликів злітаються подивитись. Як медсестра Йонхі заглядає всередину. Сівши в вело коляску, Опівдні в березні.</p> <p style="text-align: right;"><i>Переклад Могилко Ю. О.</i></p>
---	---

Поет народився і виріс в сільській місцевості. Змалечку він бачив, як важко доводиться працювати батькам. Тому у деяких віршах зустрічається тема праці. **손동연** гарно описує природу, серед якої ріс. Навіть через рядки можна відчутти, з якою ніжністю поет писав цей вірш. Читаючи його твір, одразу уявляєш весняний день, квіти й метеликів, що кружляють над ними. Такі вірші прищеплюють дітям любов до природи ще змалечку. Тому поет влучно підбирає кожне слово для того, щоб описати природу і змусити її полюбити.

Деякі вірші поета мають форму пісеньки або лічилки. Такі вірші легко запам'ятати і, навіть, проспівати.

<p style="text-align: center;">너같이면주겠니? 까치차까치야, 헌이줄게새이다오. 까치가그런다, “너같이면주겠니? 주겠니?” 두껍아두껍아, 헌집줄게새집다오. 두꺼비가그런다, “너같이면주겠니? 주겠니?”</p> <p style="text-align: center;">손동연(《아동문예》, 2011.9.10)</p>	<p style="text-align: center;">Ви б могли дати мені його? Сорока-сорока, дай мені старе, я дам нове. Сорока каже: «Ви хочете, щоб я це зробила? Ви б могли дати мені його?» Жаба-жаба, дай мені свій старий будинок, і дам новий будинок. Жабакаже: «Ви можете дати мені його? Ви б могли дати мені його?»</p> <p style="text-align: right;"><i>Переклад Могилко Ю. О.</i></p>
--	--

Читаючи цей вірш, і навіть не знаючи перекладу, можна здогадатися за темпом і ритмом вірша, що це лічилочка, пісенька, або гра.

Деякі вірші поета мають форму звичайного вірша, гри (пісеньки), а також і форму скоромовки. Наприклад:

<p style="text-align: center;">령이령이 령이령이우령이무논에살고 령이령이지령이흙속에산다. 령이령이구령이집을지키고 령이령이무지령이논을지킨다.</p> <p style="text-align: center;">손동연(《아동문예》, 2011.9.10)</p>	<p style="text-align: center;">Хробачок Хробачок-хробачок в рисовому полі живе, Хробачок-хробачок, а в землі дощовий черв'ячок. Черв'ячок-черв'ячок, як змія хату береже, Черв'ячок-черв'ячок, а телепень поле стереже</p> <p style="text-align: right;"><i>Переклад Могилко Ю. О.</i></p>
--	---

Як бачимо, тут багато разів повторюється одне й те саме слово (령이) у чистому вигляді та з додаванням префіксів, що ускладнює вимову. Таким чином, цей вірш є одночасно і скоромовкою для тренування вимови, що є дуже важливим для дітей. Характерним є й те, що кожен вірш має перехресне римування (АБАБ), вірші написані в «літературному стилі», іноді на 반말, й мають як повчальний, так і розважальний характер.

Твори корейської поезії не читались вголос, а –наспівувались, або супроводжувались грою на різних музикальних інструментах. В творах корейських поетів ритміка грає важливу роль, не дивлячись на те, що більша частина письменників відмовились від класичних метричних норм й писали переважно білим віршем. Проаналізувавши образну систему-символів в корейських дитячих віршах, ми дійшли висновку, що вони носять повчальний характер, переважно жартівливий, і спрямовані на розвиток світосприйняття дитини. В дитячій поезії головними образами частіше за все виступають добре відомі дітям тварини, рослини та природні явища, які повинні скласти в дитячій свідомості єдину цілісну картину.

Література:

1. Літературознавчий словник-довідник. За ред. Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Коваліва, В. І. Теремка. К.: ВЦ «Академія», 2007. 752 с.
2. Літературознавча енциклопедія у двох томах. Автор-укладач Ковалів Ю. І. К.: ВЦ «Академія», 2007. 608 с. (Енциклопедія ерудита)
3. Теория литературы. Волков И.Ф. М., «Просвещение», 1995. 256 с.
4. Теория литературы. Учеб. пособие для филолог. специальностей ун-тов и пед. ин-тов. Гуляев Н. А. М., «Высш. Школа», 1977. 278 с.
5. Теория литературы. В. Е. Хализев. М., «Высшая школа», 1999. 110 с.
6. Теория литературы. Г. Н. Поспелов. М., «Высшая школа», 1978. 351с.
7. Троцевич А.Ф. История корейской традиционной литературы (до XX в.): Учебное пособие. СПб.: Издательство СПбГУ, 2004. 323 с.
8. 세 번째 『고마우신 선생님』 윤석중 선생님 뽑아, 《동아일보》, 1965.3.27.
9. 손동연 동시선집: 지만지한국동시문학선집, 2015, 178 p.
10. 소중한 우리 것 재미난 우리 얘기. 관훈상제, 재미있는 옛날 풍습. 우리누리, 1997, 283 p.
11. 이남호, 박목월 시선집, p.952
12. 인터뷰 막사이사이賞 수상 尹石重씨, 《동아일보》, 1978.8.4.